

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Гюльхан Юлії Борисівни *«Витоки та еволюційні трансформації української ментальності»*, подану на здобуття ступеня доктора філософії, галузь знань 033 – Філософія

Актуальність теми дослідження. У сучасному українському суспільстві з років незалежності держави відбуваються глибокі зміни в усіх суспільних сферах, у свідомості людей, ціннісних орієнтаціях, ментальності. Але характер та особливості суспільних змін, що відбуваються, визначаються не тільки перетвореннями в економічній, політичній та інших галузях соціуму, але й зумовлені змінами в культурі, ментальності, з якими пов'язана історична пам'ять, цінності, настанови, архетипи. Необхідність дослідження української ментальності зумовлена як внутрішніми викликами, пов'язаними з трансформацією українського суспільства, так і зовнішніми викликами, які постають перед країною у зв'язку з євроінтеграційними та глобалізаційними процесами.

Актуальність дослідження витоків формування та еволюційних трансформацій української ментальності, незважаючи на наявність наукової літератури з окресленої проблеми, зумовлена потребою усвідомити різні виміри людського буття, які мають витоки в духовних особливостях народу, закладених у далекій давнині, і тих, які мають прояви сьогодні внаслідок адаптації людей до сучасних соціальних змін. За цих обставин важливим є дослідження феномена національної ментальності, еволюції української ментальності в умовах трансформації суспільства та нових історичних процесів.

Зважаючи на це, **науковим завданням** є теоретичне концептуальне осмислення витоків формування та еволюційних трансформацій української ментальності, що відкриває перспективу розуміння характеру, основних принципів розвитку суспільного життя українського народу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є частиною наукової теми кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Розвиток творчої особистості в сучасному соціально-філософському пізнанні» (реєстраційний номер 0122U000076).

Тему дисертаційного дослідження було затверджено вченою радою Університету Ушинського протоколом від 29. 10. 2020 року № 3.

Мета дослідження є філософський аналіз витоків формування сутнісних характеристик української ментальності та її еволюційних трансформацій у сучасному суспільстві.

Відповідно до вказаної мети визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати сучасні теоретико-методологічні підходи до визначення змісту поняття «ментальність», «менталітет», «національна ментальність», «українська ментальність».
2. Розглянути ретроспективу розвитку філософських поглядів про феномен ментальності.
3. Охарактеризувати сутнісні елементи структури ментальності як соціокультурного феномена.
4. Розглянути аксіологічний аспект формування української ментальності.
5. Проаналізувати архетипи української ментальності як ціннісно-символічних структур української культури.
6. Розкрити особливості еволюційних трансформацій української ментальності в сучасному суспільстві.
7. Проаналізувати ціннісні зрушення в сучасній українській ментальності в контексті розвитку сучасного суспільства та нових історичних процесів.

Об'єкт дослідження – українська ментальність.

Предмет дослідження – витоки та еволюційні трансформації української ментальності.

Теоретико-методологічна база дослідження. Теоретичні основи дослідження обумовлено філософськими, культурологічними, соціологічними концепціями дослідників української ментальності.

Методи дослідження. Під час роботи автором були застосовані загальнонаукові та філософські методи: аналіз і синтез понять і категорій, метод сходження від абстрактного до конкретного, метод узагальнення та описовий метод, що дало змогу визначити зміст поняття «українська ментальність» та її сутнісні характеристики.

Для характеристики аксіологічного аспекту формування української ментальності, взаємопов'язаності ціннісного ядра ментальності з проявами української ментальності в сучасному суспільному житті використано аксіологічний метод.

Також у кваліфікаційній роботі було використано такі підходи: системний, історико-філософський, феноменологічний. Системний підхід надав змогу узагальнити філософське розуміння української ментальності в сукупності зовнішніх і внутрішніх умов та проаналізувати структуру національної ментальності. Історико-філософський підхід дозволив розглянути основні фактори формування української ментальності. Феноменологічний підхід дав змогу здійснити аналіз української ментальності як багатогранного соціокультурного феномена та висвітлити духовну природу цього феномену.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що визначено низку нових наукових положень, які стосуються філософського аналізу витоків формування сутнісних характеристик української ментальності та її еволюційних трансформацій у сучасному суспільстві, а саме:

вперше :

- подано визначення української ментальності як соціокультурного феномену, у якому життєві сенси (цінності) народу становлять моделюючу специфічну доміанту його світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння та взаємодію зі світом;
- запропоновано розглядати п'ятикомпонентну структуру національної ментальності, яка містить архетипічний, соціально-історичний, когнітивний, ціннісно-нормативний, емоційний компоненти, що надають можливості виявляти особливості проявів ментальності;
- визначено в архітектоніці ментальності дві групи компонентів, які впливають на формування та еволюцію її сутнісних ознак: статичні та динамічні структури. Зазначено, що статичні, відносно стійкі структури ментальності сприяють збереженню унікальності національної ментальності, динамічні компоненти – дають змогу ментальності еволюційно трансформуватися, змінюватися зі зміною історичних та суспільних процесів. Зокрема, до статичних структур національної ментальності належать архетипи, соціально-історичні компоненти, пов'язані із національною пам'яттю, до динамічних структур – когнітивний, ціннісно-нормативний та емоційний компоненти;

удосконалено:

- визначення сутнісних характеристик поняття «української ментальності», яке відображає сукупність психологічних, культурних, соціальних та історичних ознак, які характеризують специфіку способу мислення, почуттів, цінностей, поведінки та сприйняття світу українського народу;
- наукові погляди щодо ролі стереотипів та архетипів у функціонуванні національної ментальності, охарактеризовано такі архетипи української ментальності, як «Природа», «Дім», «Слово», «Воїн»;

отримало подальший розвиток:

- положення стосовно аксіологічного аспекту формування української ментальності;
- наукові погляди щодо осмислення особливостей еволюційних трансформацій української ментальності в сучасному українському суспільстві, які відображають складні зміни в способах мислення, цінностях, стереотипах та поведінці українців під впливом глобалізаційних процесів, інформаційного суспільства та нових історичних процесів, пов'язаних, зокрема, з російсько-українською війною.

Практична значущість отриманих результатів дослідження полягає в можливості їх застосування для розв'язання широкого спектра наукових завдань. Представлені в роботі характеристики, положення, висновки можуть бути використані при викладанні навчальних курсів для спеціальності 033

Філософія, а також можуть сприяти виробленню більш продуманих політико-заходів та реалізації проєктів реформування країни.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою автора. Її основні висновки та положення наукової новизни є результатом самостійно проведеного дослідження.

Апробація отриманих результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження оприлюднено на наукових конференціях, серед яких конференції: «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (Одеса, 2021); «Світова самоізоляція як можливість переосмислення» (Одеса (Україна), Бенгбу (Китай), 2021); «Південноукраїнські наукові студії» (Одеса, 2021); «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» (Одеса, 2022); «Наука, освіта і технології: тенденції, виклики, перспективи» (м. Орхус, Данія, 2023).

Публікації. Результати дослідження відображено в 9 публікаціях автора, з них 4 статті в наукових фахових виданнях України, 5 праць апробаційного характеру. Публікації українською мовою.

Публікації, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Гюльхан, Ю. Б., Лісеєнко, О. В. (2021). Національна ментальність як філософське поняття і соціокультурне явище. *Наукове пізнання: методологія та технологія*, 2, 41–46.
2. Гюльхан, Ю. Б. (2022). Прояви свободи в національній ментальності українського народу. *Перспективи : соціально-політичний журнал*, 2, 26–31.
3. Гюльхан, Ю. Б., Лісеєнко, О. В. (2022). Архетипи української ментальності з погляду онтології. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 4, 53–59.
4. Гюльхан, Ю. Б. (2023). Обриси формування української національної ментальності. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2023, 3, 43–52.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати:

1. Гюльхан, Ю. Б. (2021). Глобалізація і трансформація ідентичностей та ментальностей. *Світова самоізоляція як можливість переосмислення: матеріали VI науково-методичного міжнародного Круглого столу (8 черв.; Одеса)*. (с. 133–135). Одеса : Одеський національний університет «Одеська політехніка».
2. Гюльхан, Ю. Б. (2021). Ментальність як ресурс трансформації сучасного суспільства. *Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства : матеріали IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених (21–22 трав.; Одеса)*. (с. 38–40). Одеса : Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського.
3. Гюльхан, Ю. Б. (2022). Національна ментальність як форма самоідентифікації народу. *Південноукраїнські наукові студії : матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених (15 груд.;*

Одеса). (с. 106–107). Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського.

4. Гюльхан, Ю. Б. (2022). Цінність свободи в українській ментальності. *Матеріали VI Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання»*. (20–21 трав.; Одеса). (с. 62–64). Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського.

5. Гюльхан, Ю. Б. (2023). Аксиологічні основи розвитку української національної ментальності. *Наука, освіта і технології : тенденції, виклики, перспективи : міжнародна науково-практична конференція* (7 верес.; Орхус). (с. 16–21). Орхус, Данія.

Під час обговорення було висловлено такі зауваження:

1. Дослідниця застосовує поняття «національна самосвідомість» але не дає його розгорнутої характеристики.

2. Розглядаючи проблему ментальності в науково-історичному плані авторка не дає чіткого розмежування таких понять, як «ментальність», «дух нації», «національний характер».

3. Для практичних цілей бажано більш детально розкрити, які існують побутові стереотипи та соціальні властивості, які потрібні суспільству для продукування українського генотипу.

Зазначені зауваження та побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

ВИСНОВОК

У дисертаційному дослідженні Гюльхан Юлії Борисівни Олександрівни на тему *«Витоки та еволюційні трансформації української ментальності»*, подану на здобуття ступеня доктора філософії представлено **теоретичне обґрунтування філософського аналізу витоків формування сутнісних характеристик української ментальності та її еволюційних трансформацій у сучасному суспільстві, та запропонований новий підхід до розгляду структури ментальності, яка містить архетипічний, соціально-історичний, когнітивний, ціннісно-нормативний, емоційний компоненти, що надають можливості виявляти особливості проявів української ментальності в сучасному суспільстві.**

Зміст дисертації відповідає визначеній меті; розв'язані поставлені здобувачкою завдання, основні положення дисертації мають наукову новизну,

теоретичну та практичну значущість. Обсяг та структура дисертації відповідає вимогам, що сформульовані відповідно до дисертацій на ступінь доктора філософії. Зміст, сутність методичного контенту дисертації повністю відповідає спеціальності 033 Філософія. Результати дослідження відображено в 9 публікаціях автора, з них 4 статті в наукових фахових виданнях України, 5 праць апробаційного характеру. Публікації українською мовою.

Дисертаційне дослідження Гюльхан Юлії Борисівни, подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія, є ґрунтовним, самостійним, завершеним науковим дослідженням; за новизною постановки проблеми та її розв'язанням, практичною значущістю відповідає чинним вимогам п. п. 6, 7, 8, 11 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Враховуючи актуальність теми роботи, наукову новизну результатів та їх наукове і практичне значення, дисертаційне дослідження Гюльхан Ю. Б. «Витоки та еволюційні трансформації української ментальності» рекомендується до захисту в спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія .

Дисертаційне дослідження Гюльхан Юлії Борисівни обговорювалася 04 грудня 2023 р, протокол № 5, на засіданні **фахового семінару** кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Експерт:

Доктор філософських наук,
професор, професор кафедри історії України
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Віра ОКОРОКОВА

Експерт:

Кандидат філософських наук,
доцент, доцент кафедри філософії,
соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Тетяна ПОПЛАВСЬКА

Головуючий на засіданні фахового семінару

Доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії,
соціології та менеджменту
соціокультурної діяльності
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Євген БОРІНШТЕЙН

